

Úvodník 2023/XVIII/1

Jana Dlouhá, Jiří Dlouhý

Envigogika 19 (1) – Úvodník/Editorial

Publikováno/ Published 28. 12. 2023

<http://dx.doi.org/10.14712/18023061.670>

Vážení čtenáři,

ozýváme se vám s koncem roku, který špatně začal a dobře ani nekončí. O to více je potřeba naděje, že v tom příštím se strelka (našeho společného) kompasu otočí k dobru. Které je v nás samotných, a musíme o něj společně pečovat.

Součástí této naděje je i to, že environmentální výchova vyrůstá z hluboce humanistických kořenů – ty začaly (v tomto spojení) prorůstat do společnosti již před sto lety, mj. díky úsilí Přemysla Pittera. Tento humanista a protestantský kazatel vycházel ze snah o eliminaci násilí na mimo-lidských bytostech, rozvíjel však i širší souvislosti environmentální etiky – vznikalo tak názorové podhoubí, které [ve svém článku popisuje Sandra Silná](#). Kdo se stará o osudy zvířat, dokáže porozumět a pomáhat i dalším, „menším“ a bezbranným tvorům, například dětem. Pitter své myšlenky zúročil ve vzdělávání, vytvořil výchovné desatero, v němž myslí i na vztah k prostředí a postuluje ochranu divoké přírody. Děti jsou (v širším smyslu) zárukou obrody společnosti, dobře založená výchovná péče povede k celkové proměně člověka a lidstva, a kromě jiného může utvářet též environmentálně příznivý životní styl.

Etika radikálního ne-násilí (aplikovaná na svět všech živých tvorů) se ovšem prosazuje jen pomalu, snad je to i nedostatkem empatie. Nedokážeme si naslouchat navzájem, natož pak vnímat (pro)jevy vymykající se naší běžné každodennosti, a chápat jejich souvislosti, například v přírodě. Náš způsob, jak vstřebáváme informace, čerpá ze zkušenosti lidského světa a k němu nás i vede – my lidé si rozumíme, své vztahy si mezi sebou dokážeme „spravedlivě“ nastavit. Potřeby toho, co je více-než-lidské, ale příliš neřešíme, ani nechápeme nebo nechceme chápat. A právě k rozšíření této naší schopnosti vnímat, k rozvíjení nových způsobů uchopení skutečnosti má vést pedagogika, kterou [ve svém textu představuje Aleš Čermák](#). Autor tak dokládá, že vědomí propojenosti všeho živého není založeno (jen) racionálně, osobní prožitek je jeho podstatnou součástí – a právě ten má ve výchově své nezaměnitelné místo.

Poněkud jiný způsob, jak vstoupit do živočišné říše, nabízí Monika Janáková – která v článku [Kůň v pedagogické praxi](#) ukazuje, že kůň a aktivity s ním spojené mohou poskytovat zajímavé možnosti pro práci s dětmi jak v rámci environmentální výchovy a vzdělávání, tak i ve výchově výtvarné nebo při rozvíjení (mezilidských) vztahů a dalších témat osobnostní a sociální výchovy. Než dlouze text rozebírat z pozice editora, můžeme již připojit reakci jednoho ze čtenářů (a zároveň našeho ctěného recenzenta): „*P. S. - na jaře se mi s Envigogikou stala zvláštní věc. Z ničeho nic mi ve schránce přišel odkaz na článek z Envigogiky o koních. Obsahoval odkazy na úžasnou literaturu. Dcera koně miluje, bude zkoušet přijímačky na jezdeckví a chovatelství v Benešově. Knihu jsem sehnal. Asi bych tedy měl být pokornější a vidět, že věci se dějí, jak mají...*“

I z těchto textů je zřejmé, že k hlubšímu pochopení přírody vede (především) praktická péče, v kurikulu základních škol zprostředkovaná mj. oborem pěstitelství. Jak posuzovat didaktickou vybavenost učebnic pro tento předmět, [ukazují Zbyněk Vácha a Michaela Brožková](#) – analyzují 12 aktuálně využívaných učebnic pěstitelství, a to dle souboru relativně exaktních kritérií, týkajících se

například aparátů prezentace učiva nebo řízení učení. Tato analýza odhaluje poměrně neuspokojivý stav – používané učebnice, jež jsou důležitým východiskem pro rozvíjení praktických dovedností, ale například také environmentální senzitivity, jsou často zastaralé, a pokud jsou aktuální, nepřinášejí zase zajímavé, snadno využitelné příklady či návody k praktickým činnostem.

Důležitou součástí životní praxe, kterou by si žáci v rámci environmentální výchovy měli osvojit, je i způsob nakládání s odpady. [Dagmar Vašutová představuje průběh a výsledky olympiády](#), jejímž cílem bylo posílit a následně zhodnotit pochopení hlavních pojmů odpadového hospodaření žáky základních škol ve věku 9-12 let. Akce – organizovaná Univerzitou Palackého ve spolupráci s ekologickým centrem Sluňákův – byla pojata jako venkovní „bojovka“, která znalosti zprostředkovala (a testovala) hravou formou.

Kromě českých reálií máme v tomto čísle Envigogiky příležitost nahlédnout i do prostředí více exotického. [Eliška Fílová, Jan Andreska a Carolina Castillo Ruiz zde zkoumají](#), co ovlivňuje environmentální povědomí návštěvníků chráněných přírodních oblastí na ostrově Tenerife – s pomocí modelů Teorie plánovaného chování použitých v dotazníkovém šetření na vzorku návštěvníků zjistili, za jakých podmínek může mít environmentální výchova příznivý vliv na jejich ne/příznivé působení v tomto jedinečném kontextu. Roli hraje například jejich přesvědčení o vlivu na environmentální charakteristiky prostředí, či snadnost/obtížnost spojená s realizací proenvironmentálního chování.

Ale zpět ke školnímu kurikulu, které má v dohledné době být v ČR revidováno, postaveno na kompetenčním základě. [Článek Laimy Galkute, Detleva Lindau Banka a Lukase Scheraka](#) může být inspirací, jak kompetence žáků a pedagogů (nejen) k udržitelnému rozvoji rozvíjet, a také posuzovat pomocí zde představené taxonomie SOLO (Structure of Observed Learning Outcomes). Ta pomůže vyhodnotit výsledky takto pojatého učení, a to s ohledem na několik úrovní, jichž žáci/studenti postupně dosahují; důraz je přitom kladen na rostoucí komplexitu, vzájemnou propojenost témat a oborů.

Konečně [další text Moniky Janákové Učení přírodou a pozorováním...](#) nás může inspirovat k využití konceptu permakultury ve výchově a vzdělávání dětí. K odkazu na tento článek zcela netradičně připojuji výňatek z recenze, kterou sepsala Eva Hauserová (jejíž identitu snad již mohu odtajnit). Uvádím ji zde jako smutnou vzpomínku na tuto naši přítelkyni a neúnavnou propagátorku permakulturního hnutí, která nás letos zcela nečekaně, dne 22.12., opustila. Kromě této recenze jsme od ní dostali pečlivě zpracovanou korekturu tohoto dlouhého textu, za kterou jsme ani dost nepoděkovali...

Celkově je záměr informovat o možnostech environmentálního vzdělávání inspirovaných permakulturou určitě chvályhodný. Osobně si myslím, že environmentální výchova dětí je u nás na dosti vysoké úrovni, proto by bylo dobré hned v úvodu zdůraznit to, co říkají i české koordinátorky mezinárodního projektu Děti v permakultuře, který je v textu často zmiňován: že totiž přínos permakultury k en-

Eva Hauserová na besedě na Podzimním knižním veletrhu v Havlíčkově Brodu v roce 2009, foto: Petr Novák, Wikipedie

vironmentální výchově spočívá hlavně ve dvou aspektech, a to v etice (tři etické zásady, které akcentují včlenění člověka do udržitelného ekosystému) a v důrazu na design (děti mohou být vedeny k aktivnímu kreativnímu designování).

...

Pozitivní je, že autorka upozorňuje na časté zužování permakultury na pouhé přírodní/udržitelné zahradničení či hospodaření s půdou. Tak to zdaleka není a permakultura si určitě zaslouží, aby byly její designové metody aplikovány daleko širším způsobem, včetně sociální oblasti, nebo, jako v tomto případě, na samotný pedagogický proces.

Právě v této oblasti by ale bylo dobré metodiku doplnit o české příklady komunitních a dalších společenských aktivit, které usilují o větší udržitelnost, a nespokojovat se britskými příklady, u nás neznámými. Několik tipů jsem uvedla v komentářích.

(Eva v nich píše, že hnutí Transition u nás neexistuje, nahradila by je komunitními zahradami, skupinami KPZ, ukázkovými permakulturními projekty (mapa je na webu permakulturacs.cz). Z finančně resilientních projektů je podle ní asi nejlepším příkladem LETS – systémy místní měny – těch u nás existuje několik. Z publikací doporučuje mj. knihu Líná zahrada od Aleny Suchánkové, viz web permanet.cz.)

Díky, Evo, za vše, čím jsi nás soustavně inspirovala. Letos na jaře zasadím semínka, která jsi vždy položila na zídku své zahrady (pak jsi sezvala nás, sousedy, abychom si dle potřeb sami brali). To, co vyrostě, bude živou součástí Tvého snažení a praxe...

Naším čtenářům přejeme do Nového roku, aby i jim vyklíčilo a vzešlo něco, čím je druzí obdarovali.

Za redakci Envigogiky

Jana a Jirka Dlouzí